

Međunarodni znanstveno-stručni skup

**Razvoj srednjovjekovnih i
novovjekovnih komuna Istre i Kvarnera**

ZBORNIK SAŽETAKA

Rijeka, 2025.

Međunarodni znanstveno-stručni skup
Razvoj srednjovjekovnih i novovjekovnih komuna Istre i Kvarnera
ZBORNİK SAŽETAKA

.....

ORGANIZATORI

DRŽAVNI
ARHIV
U PAZINU

POKRAJINSKI ARHIV KOPER
ARCHIVIO REGIONALE DI CAPODISTRIA

Državni arhiv u Rijeci
Državni arhiv u Pazinu
Pokrajinski arhiv Koper/Archivio regionale di Capodistria
Pravni fakultet u Rijeci

.....

Organizacijski odbor

Željko Bartulović (Rijeka), Nada Čibej (Koper), Markus Leideck (Rijeka), Ines Matić Matešković (Rijeka), Mirela Mrak Kliman (Pazin) i Ivana Rogić Dragojlović (Rijeka)

Programski odbor

Deborah Rogoznica (Koper), Tamas Polgar (Kapošvar), Ladislav Heka (Segedin), Zorica Manojlović (Rijeka), Karmen Markezić (Pazin), Maja Milovan (Pazin)
i Zoran Stanković (Rijeka)

Tajnica skupa

Ivana Rogić Dragojlović

.....

Program je realiziran uz potporu

Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske

Državni arhiv u Rijeci, Rijeka
11. – 12. prosinca 2025.

Sadržaj

Program skupa	5
Sažeci izlaganja	7
Dr. sc. Josip Banić Komune i komuni srednjovjekovne Istre: Prilog sustavnoj konceptualnoj terminologiji istarskog srednjeg vijeka	8
dr. sc. Marijan Bradanović Gradovi Kvarnera i Vinodola na prijelazu kasnog srednjeg u rani novi vijek	9
dr. sc. Tatjana Bradara Granične oznake na istarskom poluotoku	10
Nada Čibej Obitelj de Belli iz Casa grande u Kopru	11
mr. sc. Ladislav Dobrica Objava knjige riječkog kancelara i notara Antuna de Renno de Mutina (1436.-1461.)	12
mag. art. Iva Gobić Vitolović i Markus Leideck Projekt Magnifica comunità di Cherso	13
dr. sc. Kosana Jovanović Rogi ribaru – pomorstvo i ribarstvo na srednjovjekovnom Kvarneru	14
Darko Komšo Komune Istre i Kvarnera u svjetlu novootkrivenih glagoljskih izvora	15
Ljudevit Maračić i Markus Leideck Povijesni arhiv samostana Sv. Frane u Cresu	16
dr. sc. Ines Matić Matešković Kontinuitet lokalne samouprave od antike do novog vijeka na primjeru grada Senja	17
dr. sc. Marko Medved Augustinci sv. Jeronima i gradske vlasti Rijeke	18
Mirela Mrak Kliman i dr. sc. Elvis Orbanić Spisi istarskih bilježnika	19

Luka Nalis

Statut grada Rijeke iz 1530. kao okvir funkcioniranja komunalne zajednice 20

dr. sc. Dolores Oštrić

Granične utvrde kao čimbenici razvoja ranonovovjekovnog grada: Trsatski i riječki kaštel 21

Dr. sc. Tea Perinčić

Grad Rijeka u 18. stoljeću 22

dr. sc. Maja Polić i dr. sc. Željko Bartulović

Državopravni razvoj županija u hrvatskoj povijesti i Riječka županija 1850.-1868. 23

dr. sc. Petra Predoević Zadković

Riječka novovjekovna komuna prema povijesnim tragovima relikvijara 24

dr. sc. Deborah Rogoznica

Statut bratovštine sv. Petra mučenika iz Kopra 25

dr. sc. Budislav Vukas

O poimanju i tipologizaciji srednjovjekovne države u znanstvenim razmatranjima Profesora Ivana Beuca 26

Program skupa

Četvrtak, 11. prosinca 2025.

9:30 – 10:00	Registracija sudionika
10:00 – 11:20	Pozdravni govori dr. sc. Maja Polić (HAZU, Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci) – dr. sc. Željko Bartulović (Pravni fakultet u Rijeci) <i>Državnopravni razvoj županija u hrvatskoj povijesti i Riječka županija 1850. – 1868.</i> mag. Nada Čibej (Pokrajinski arhiv Koper) <i>Obitelj de Belli iz Casa grande u Kopru</i> Mirela Mrak Kliman, dipl. iur. (Državni arhiv u Pazinu) dr. sc. Elvis Orbančić (HAZU, Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci, PJ u Puli) <i>Spisi istarskih bilježnika</i>
11:20 – 11:40	Pauza za kavu
11:40 – 12:40	Darko Komšo, dipl. archeol. (Arheološki muzej Istre) <i>Komune Istre i Kvarnera u svjetlu novootkrivenih glagoljskih izvora</i> dr. sc. Deborah Rogoznica (Pokrajinski arhiv Koper) <i>Statut bratovštine sv. Petra mučenika iz Kopra</i> dr. sc. Tatjana Bradara (Arheološki muzej Istre) <i>Granične oznake na Istarskom poluotoku</i>
12:40 – 13:00	Pauza za kavu
13:00 – 14:00	dr. sc. Ines Matić Matešković (Pravni fakultet u Rijeci) <i>Kontinuitet lokalne samouprave od antike do novog vijeka na primjeru grada Senja</i> dr. sc. Budislav Vukas (Pravni fakultet u Rijeci) <i>O poimanju i tipologizaciji srednjovjekovne države u znanstvenim razmatranjima profesora Ivana Beuca</i> mr. sc. Ladislav Dobrica (Hrvatski državni arhiv) <i>Objava knjige riječkog kancelara i notara Antuna de Renno de Mutina (1436. – 1461.)</i>
14:00 – 15:30	Ručak

Petak, 12. prosinca 2025.

9:30 – 10:00	Registracija sudionika
10:00 – 11:20	Ljudevit Maračić, prof. (Samostan Sv. Frane u Cresu) Markus Leideck, prof. (Državni arhiv u Rijeci) <i>Povijesni arhiv samostana Sv. Frane u Cresu</i> mag. art. Iva Gobić Vitolović (Državni arhiv u Rijeci) Markus Leideck, prof. (Državni arhiv u Rijeci) <i>Projekt Magnifica comunità di Cherso</i> dr. sc. Marijan Bradanović (Filozofski fakultet u Rijeci) <i>Gradovi Kvarnera i Vinodola na prijelazu kasnog srednjeg u rani novi vijek</i> dr. sc. Dolores Oštrić (Ministarstvo kulture i medija RH, Područni konzervatorski ured Rijeka) <i>Granične utvrde kao čimbenici razvoja ranonovovjekovnog grada: trsatski i riječki kaštel</i>
11:20 – 11:40	Pauza za kavu
11:40 – 12:40	dr. sc. Kosana Jovanović (Filozofski fakultet u Rijeci) <i>Rogi ribaru – pomorstvo i ribarstvo na srednjovjekovnom Kvarneru</i> dr. sc. Tea Perinčić (Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka) <i>Grad Rijeka u 18. stoljeću</i> dr. sc. Marko Medved (Medicinski fakultet u Rijeci) <i>Augustinci sv. Jeronima i gradske vlasti Rijeke</i>
12:40 – 13:00	Pauza za kavu
13:00 – 14:00	dr. sc. Josip Banić (ZRS Koper) <i>Komune i komuni srednjovjekovne Istri: Prilog sustavnoj konceptualnoj terminologiji istarskog srednjeg vijeka</i> dr. sc. Petra Predoević Zadković (Filozofski fakultet u Rijeci) <i>Riječka novovjekovna komuna prema povijesnim tragovima relikvijara</i> Luka Nalis, mag. iur. (Pravni fakultet u Rijeci) <i>Statut grada Rijeke iz 1530. kao okvir funkcioniranja komunalne zajednice</i>
14:00 – 15:30	Ručak

Sažeci izlaganja

Dr. sc. **Josip Banić**

ZRS Koper

Garibaldijeva ulica 1, 6000 Koper

E-adresa: jb@hstria-historica.eu

Komune i komuni srednjovjekovne Istre: Prilog sustavnoj konceptualnoj terminologiji istarskog srednjeg vijeka

Ključneriječi: Istra; komune; srednji vijek; autonomija; jurisdikcija

Komuna, komun, zajednica, općina u istarskoj se medievistici tradicionalno koriste za označavanje vrlo različitih lokalnih političkih tvorevina, od seoskih zajednica do urbanih središta čija se autonomijom gla mjeriti talijanskim gradovima-državama. Ova terminološka nepreciznost šteto utječe na regionalnu historiografiju jer zamagljuje ključne razlike u institucionalnom okviru, povijesnom razvoju i razini lokalne autonomije, istovremeno svodeći izrazito heterogene političke tvorevine na nediferencirane, a time i analitički impotentne kategorije. Ovaj prilog nastoji riješiti taj dugotrajni problem oslanjajući se na teorije konceptualne analize (Sartorijevo konceptualno istezanje) te na metodološke alate pojmovne povijesti (Koselleck), teorije leksičkog polja (Trier) i moderne terminologije (Wüster), ujedno uključujući komparativni materijal iz sjeveroistočne Italije, posebno iz Verone i Furlanije, čiji komunalni obrasci pružaju nužne paralele za istarske slučajeve. Rad sustavno analizira sve vrste političkih zajednica potvrđenih u srednjovjekovnoj Istri – od seoskih kaštelskih zajednica, prekopolu-urbanih formacija pod gastaldima, kapetanima ili županima, do „skoro-gradova“ i potpuno oblikovanih urbanih komuna s konzulima i podestatima. Natemeljitih analiza predlaže se nova, konceptualno precizna terminologija koncipirana kao koherentan semantički i konceptualni sustav, primjenjivi na širi istočnojadranski prostor, osobito Kvarner i Dalmaciju. Rezultat će biti analitički potentan skup termina za razumijevanje političke organizacije u srednjovjekovnoj Istri, pokazujući da bez rigorozne konceptualne terminologije nisu moguće utemeljene komparativne ni strukturalne interpretacije komunalnog krajolika ove osebujne regije.

Prof. dr. sc. **Marijan Bradanović**

Filozofski fakultet u Rijeci

Sveučilišna avenija 4, 51 000 Rijeka

E-adresa: marijanbradanovic6@gmail.com, mbradanovic@uniri.hr

Gradovi Kvarnera i Vinodola na prijelazu kasnog srednjeg u rani novi vijek

Ključne riječi: Kvarner, Vinodol, kasni srednji vijek, rani novi vijek, arhitektura, urbanizam

Dio gradova širega kvarnerskoga područja, u doba prijelaza kasnog srednjeg u rani novi vijek, obilježen je arhitektonskim procvatom i značajnim urbanim rastom. Na suprotnoj strani fenomena postoje i gradovi koji zapadaju u izrazitu stagnaciju, prvenstveno temeljem svojeg simboličkog značenja, ipak povremeno prekidanu ponekim vrlo kvalitetnim arhitektonskim ostvarenjima. S motrišta terenskih i arhivskih povijesno-umjetničkih istraživanja donose se karakteristični primjeri koji potkrepljuju iznesene hipoteze. Na konkretnim, izabranim primjerima, tumače se šire povijesne okolnosti zbog kojih je došlo do takvoga razvoja. Imajući u vidu izrazitije interdisciplinarni karakter skupa, ovoga se puta, umjesto monografske obrade studije jednog slučaja, donosi šira sinteza dugogodišnjih konzervatorskih i povijesno-umjetničkih istraživanja. Ovo izlaganje bit će popraćeno obiljem digitaliziranog arhivskog grafičkog gradiva.

dr. sc. **Tatjana Bradara**

Arheološki muzej Istre

Carrarina 3, 52100 Pula

E-adresa: tatjana.bradara@ami-pula.hr

Granične oznake na istarskom poluotoku

Ključne riječi: Istarski poluotok, granične oznake, razgraničenja, arheologija

U brojnim istraživanjima, kontekstualiziranjima i pokušajima revitalizacije bogatog nasljeđa kulturno- povijesnih spomenika istarskog poluotoka, u zadnjih se 15 godina posebna pozornost pridaje graničnim oznakama. Arheološki muzej Istre 2010. godine započeo je interdisciplinarni projekt tijekom kojeg se uspelo dokumentirati i objaviti više od 500 oznaka tj. koje su nekada označavale mletačko-austrijsku granicu, granice feudalnih gospoštija, općina (komuna) i šuma. Ovim muzejskim istraživanjem pitanje se granica promatra preko sačuvane materijalne građe, a veliku pomoć u terenskom istraživanju predstavlja stara pisana i kartografska građa. U dokumentima se pronalaze opisi razgraničenja, spominju razni toponimi, a nerijetko je opisan i izgled granične oznake kao i natpis koji je bio uklesan.

Mag. **Nada Čibej**

Pokrajinski arhiv Koper

Kapodistriasov trg 1, 6000 Koper

E-adresa: nada.cibej@arhiv-koper.si

Obitelj de Belli iz Casa grande u Kopru

Ključne riječi: Casa grande, Koper, de Belli, restauracija

Sredi 18. stotljeja je v Kopru živelo preko tisoč družin, med njimi okoli sto plemiških. Družina de Belli velja za eno najstarejših in najuglednejših koprskih plemiških rodbin. Po izročilu naj bi izvirala iz istoimenske beneške patricijske družine, ki se je prvotno naselila v Trstu. V obdobju med 15. in 19. stotljem je več članov družine pustilo pečat v koprskem in širšem istrskem prostoru. Med njimi so bili številni pravniki, zdravniki, duhovniki, učenjaki, vojaki in mestni uradniki.

Palača de Belli predstavlja primer značilne beneške plemiške urbane arhitekture, predvsem na območju beneške »Terraferme«, z razmeroma velikim pripadajočim vrtom, ograjenim z visokim zidom. Palača de Belli sodi glede na arhitekturno zasnovo med edinstvene poznorenesančne mestne palače z že manieristično oblikovanimi arhitekturnimi elementi, ki nakazujejo zgodnje baročne palače.

PRIJEVOD:

Sredinom 18. stoljeća u Kopru je živjelo preko tisuću obitelji, uključujući stotinjak plemićkih. Obitelj de Belli smatra se jednom od najstarijih i najuglednijih plemićkih obitelji u Kopru. Prema predaji, kaže se da potječe od istoimene mletačke patricijske obitelji, koja se izvorno naselila u Trstu. U razdoblju između 15. i 19. stoljeća nekoliko članova obitelji ostavilo je trag u Kopru i širem istarskom području. Među njima su bili brojni odvjetnici, liječnici, svećenici, znanstvenici, vojnici i gradski dužnosnici.

Palača de Belli primjer je tipične mletačke aristokratske urbane arhitekture, posebno na području mletačke »Terraferme«, s relativno velikim pratećim vrtom, ograđenim visokim zidom. Po svom arhitektonskom oblikovanju, palača de Belli jedna je od jedinstvenih kasnorenesansnih gradskih palača s već manierističkim arhitektonskim elementima, koji ukazuju na ranobarokne palače.

mr.sc. **Ladislav Dobrica**

Hrvatski državni arhiv

Trg Marka Marulića 21

E-adresa: ldobrica@arhiv.hr

Objava knjige riječkog kancelara i notara Antuna de Renno de Mutina (1436.-1461.)

Ključne riječi: Antun de Renno, bilježnik, Rijeka, XV. stoljeće, egdotika,

Bilježnički spisi su neizostavan, a nerijetko i jedini, arhivski izvor za proučavanje života u srednjovjekovnim komunama.

Knjiga riječkog kancelara i notara Antuna de Renno, koja se čuva u Državnom arhivu u Rijeci, najstariji su sačuvani riječki kancelarijski i notarski spisi. Nastali su u razdoblju od 1436. do 1461. godine i govore o svakodnevnom životu građana Rijeke. Iako se radi o jednoj knjizi, u njemu su zapravo objedinjene tri cjeline bilježničkih spisa.

Prva i najopsežnija cjelina čine uobičajeni pravni poslovi građana Rijeke poput, najčešće, kupoprodaje, najma, isplate, dugovanja, davanja punomoći, zamjeni ili pak stupanja u službu (npr. kao obrtnički naučnik). Ta cjelina sadrži 2610 dokumenata nastalih u razdoblju od 1437. do 1454. godine. Drugu cjelinu čine presude riječke komune (68 presuda) nastalih u razdoblju od 1436. do 1457., dok treću cjelinu bilježničkih spisa čine dražbovne isprave (njih 168) nastalih u razdoblju od 1437. do 1459. godine.

U izlaganju će detaljnije biti opisano gradivo, njegova važnost kao povijesni izvor za srednjovjekovnu riječku komunu te metodologija objave izvora u 2026. godini.

mag. art. **Iva Gobić Vitolović**

Državni arhiv u Rijeci

Park Nikole Hosta 2, Rijeka

E-adresa: iva.gobic.vitolovic@riarhiv.hr

Markus Leideck, prof.

Državni arhiv u Rijeci

Park Nikole Hosta 2, Rijeka

E-adresa: ravnatelj@riarhiv.hr

Projekt Magnifica comunità di Cherso

Ključne riječi: Cres, arhiv, arhivska obrada, konzervacija, digitalizacija

Izlaganjem će biti predstavljen višegodišnji projekt na arhivističkoj obradi fondova creske provenijencije koji su prije preuzimanja tvorili tzv. Creski arhiv. Gradivo je preuzeto u količini od 111 dužnih metara u nekoliko navrata od čega je velik dio pretrpio štete od vlage već u pismohrani općine. Gradivo iz razdoblja mletačke uprave je preuzeto već djelomično popisano te stoga u konstantnom davanju prioriteta fondovima koji su se preuzimali u nesređenom stanju do unatrag nekoliko godina nije podvrgnut arhivističkoj obradi koju zaslužuje. Pored rada na arhivističkoj obradi creskih fondova koja će zbog objektivnih okolnosti trajati još nekoliko godina bit će prikazan i sustavna prijeko potrebna konzervatorska obrada gradiva tih fondova. Pored ovog bit će prikazan i proces digitalizacije najvrjednijeg odabranog gradiva i planirana mrežna istog, a kao dodanu vrijednost navedenom bit će najavljeno i javno predstavljanje u formi izložbe koja će se realizirati sa studentima Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Rijeci.

Izv. prof. dr. sc. **Kosana Jovanović**

Filozofski fakultet u Rijeci

Sveučilišna avenija 4, 51000 Rijeka

E-adresa: kosana.jovanovic@uniri.hr

Rogi ribaru – pomorstvo i ribarstvo na srednjovjekovnom Kvarneru

Ključne riječi: Pomorstvo, ribarstvo, Kvarner, srednji vijek

Ovim će se izlaganjem predstaviti kako su pojedine kvarnerske komune u srednjem vijeku oblikovale svoj razvoj temeljem pomorstva i ribarstva. Na osnovu analize dostupnih izvora izlaganje će pokazati kako je orijentacija kvarnerskih komuna prema moru definirala neke od glavnih oblika njihovog gospodarskog razvoja. Pomorstvo i ribarstvo spominju se već od 14. stoljeća kada kvarnerski statuti reguliraju odredbama pomorsku trgovinu, odnosno način izlova i prodaje ribe. Izvori nastali od 15. stoljeća nadalje, kao što su odluke vijeća kojima se reguliraju pomorstvo i ribarstvo, utječu na postanak i razvoj mjesta (primjerice Voloskog), odnosno specifičnih oblika ribarstva, od kojih svakako treba izdvojiti izlov tune, koji postaje široko rasprostranjen diljem Kvarnera zahvaljujući feudalnim gospodarima Frankapanima i Zrinskim.

Darko Komšo, muzejski savjetnik

Arheološki muzej Istre

Carrarina 3, 52100 Pula

E-adresa: darko.komso@ami-pula.hr

Komune Istre i Kvarnera u svjetlu novootkrivenih glagoljskih izvora

Ključne riječi: Glagoljica, isprave, komuni, Istra, Kvarner

Glagoljica je predstavljala bitan element u brojnim komunama na području Istre i Kvarnera tijekom razvijenog srednjeg i novog vijeka. U ovom se radu iznose preliminarni rezultati novih istraživanja te predstavljaju do sada nepoznati i neobjavljeni glagoljski izvori relevantni za tu problematiku.

Istraživanje je obuhvatilo značajne arhivske fondove. U Arhivu Società Istriana di Archeologia e Storia Patria (SIASP) u Trstu, pregledani su dijelovi fondova Capitanato di Raspo i Fondo Notai Istriani (Fondo Notarile), gdje je zabilježena obimna, dosad nepoznata građa pisana glagoljicom. Ukupno je dosad identificirano 164 glagoljska dokumenta iz različitih dijelova Istre te jedan glagoljski protokol iz Lošinja koji sadrži 378 isprava, što čini ukupno 552 primorske isprave i zapisa.

Osim toga, u Arhivu župe Sv. Jelene Križarice u Kastvu pronađena je dosad nepoznata Kvaderna Svetog Martina, s brojnim glagoljskim upisima.

Riječ je o izuzetno značajnim izvorima, koji će biti od velike važnosti kako za daljnja proučavanja glagoljice, tako i za rekonstrukciju društvenog, pravnog i svakodnevnog života u komunama Istre i Kvarnera.

Ljudevit Maračić, prof.

Samostan Sv. Frane u Cresu

Šetalište 20. travnja 10, Cres

E-adresa: ljudevitmaracic@gmail.com

Markus Leideck, prof.

Državni arhiv u Rijeci

Park Nikole Hosta 2, Rijeka

E-adresa: ravnatelj@riarhiv.hr

Povijesni arhiv samostana Sv. Frane u Cresu

Ključne riječi: Samostan Sv. Frane u Cresu, arhiv, arhivsko gradivo

Izlaganjem će biti predstavljen rad na zaštiti i vrijednost arhivskog gradiva Samostana Sv. Frane franjevac konventualaca u Cresu. Gradivo Samostana iznimno je vrijedno za poznavanje ne samo povijesti samog samostana već i za poznavanje ukupne povijesti otoka Cresa. Gradivo samostana uz to starošću prati gradivo mletačke srednjo- i novovjekovne općine Cres te ga u mnogome dopunjuje. Zbog neprebrojivih veza između samostana i lokalne zajednice i javnih funkcija samostana kroz stoljeća u kojem su djelovale i samostanska škola i bolnica, arhiv samostana je nezaobilazna točka u sustavnom proučavanju povijesti grada i otoka Cresa. Arhiv samostana je u prošlim godinama sređen i popisao, a 2024. godine je objavljen i njegov inventar u suizdanju Samostana i Državnog arhiva u Rijeci. Na temelju njega Samostan je registriran u Upisniku vlasnika ili posjednika privatnog arhivskog gradiva. U narednim godinama planira se registracija arhiva Samostana kao kulturnog dobra i nastavak suradnje s Državnim arhivom u Rijeci na zaštiti, digitalizaciji i dostupnosti arhivskog fundusa Samostana.

Izv. prof. dr. sc. **Ines Matić Matešković**

Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet

Hahlić 6

E-adresa: ines.matic@pravri.uniri.hr

Kontinuitet lokalne samouprave od antike do novog vijeka na primjeru grada Senja

Ključne riječi: Senj, lokalna samouprava, municipij, komuna, pravni kontinuitet

Grad Senj, antička Senia, predstavlja iznimno vrijedan primjer dugotrajnog kontinuiteta lokalne samouprave na istočnoj obali Jadrana. Tijekom gotovo dva tisućljeća Senj je prolazio kroz različite političke i upravne sustave: rimski, srednjovjekovni, mletački, ugarsko-hrvatski i habsburški, ali je pritom zadržao temeljnu ideju autonomnog upravljanja lokalnom zajednicom. Ovaj rad analitički razmatra kontinuitet lokalne samouprave od antičkog municipija, preko srednjovjekovne komune, do novovjekovne općine, s naglaskom na konceptualni i pravno-politički okvir. Polazi se od rimske municipalne tradicije, u kojoj su se oblikovali ključni elementi lokalne uprave: građanska participacija, magistrature, urbani kolektivitet (civitas) i autonomno uređivanje javnih poslova. U srednjem vijeku ti se elementi reinterpreteraju u strukturi senjske komune, gdje gradsko vijeće, notariat i lokalne sudske funkcije održavaju antičku logiku lokalne autonomije. U ranome novom vijeku Senj se uklapa u šire habsburške administrativne modele, ali istodobno zadržava prepoznatljive oblike vlastite samoupravne tradicije. Cilj rada jest teorijski analizirati kako se ideja lokalne autonomije prilagođivala promjenama političkih poredaka te pokazati da Senj, zahvaljujući dugotrajnosti urbanog identiteta i lokalne političke kulture, predstavlja paradigmatički primjer kontinuiteta samouprave u jadranskom prostoru.

* „Ovaj je rad napisan i izložen u okviru projekta „Državno-pravne tradicije sjevernog Jadrana kroz europske utjecaje i digitalnu historiografiju“ (uniri-iz-25-212), financiranog od Europske unije – NextGenerationEU kroz Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.–2026., u sklopu Programskog financiranja Sveučilišta u Rijeci, Pravnog fakulteta. Izneseni stavovi i mišljenja isključivo su stavovi autora i ne odražavaju nužno službeni stav Europske unije ili Europske komisije. Europska unija ni Europska komisija ne mogu snositi odgovornost za njih.“

Prof. dr. sc. **Marko Medved**

Medicinski fakultet u Rijeci

Baštijanova 18, Rijeka

E-adresa: marko.medved.rijeka@gmail.com

Augustinci sv. Jeronima i gradske vlasti Rijeke

Ključne riječi: Rijeka, Katolička crkva, Augustinci pustinjaci, crkva sv. Jeronima u Rijeci

Augustinci pustinjaci svetog Augustina (Ordo eremitarum sancti Augustini) prva su redovnička zajednica u Rijeci. U crkvi i samostanu sv. Jeronima prisutni su od 14. do pred konac 18. stoljeća. Njihov je dolazak i izgradnja samostanskog sklopa omogućen Devincima i Walseeovcima, tadašnjim gospodarima grada. Kroz više od četiri stoljeća prisutnosti i djelovanja, riječki su augustinci imali intenzivne odnose s gradskim vlastima. U srednjovjekovnom razdoblju čuvaju gradske spise, odnosno vrše funkciju gradskoga arhiva. Autor će dati presjek odnosa redovnika i riječkih vlasti dajući naglasak na neke od imovinskih, kulturnih i arhitektonskih dosega kao posljedica tih odnosa.

Mirela Mrak Kliman, dipl. iur.

Državni arhiv u Pazinu

Vladimira Nazora 3, Pazin

E-adresa: mirela.mrak@dapa.hr

dr. sc. **Elvis Orbančić**

HAZU, Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci, PJ u Puli

Prolaz kod kazališta 2, Pula

E-adresa: eorbanic@hazu.hr

Spisi istarskih bilježnika

Ključne riječi: javni bilježnici, srednji i rani novi vijek, Istra, Republika Venecija.

Javnobilježnički spisi od neprijeporne su i zapravo fundamentalne važnosti za istraživanje povijesti, naročito srednjeg i ranog novog vijeka i ne samo ovih prostora. Povijesna znanost ih je odavno kao takve prepoznala te je zahvaljujući toj vrsti vrela objelodanila niz vrijednih studija. Arhivi su imali, imaju te će imati ključnu ulogu u procesu prezentacije ovih vrela znanstvenoj i široj javnosti. Uz bok drugim vrijednim arhivskim ustanovama, tako je i Državni arhiv u Pazinu pokrenuo program objave niza Spisi istarskih bilježnika. U referatu će se ukratko izložiti povijest javnog bilježništva u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na Istru. Potom će se predstaviti fond javnih bilježnika koji su pohranjeni u DAPA. Središnji dio izlaganja odnosit će se na historijat nakladničkog programa DAPA kad su u pitanju javni bilježnici te će se ukratko trasirati budućnost ovog projekta.

Mag. iur. **Luka Nalis**

Pravni fakultet, Sveučilišta u Rijeci

Hahlić 6, Rijeka

E-adresa: luka.nalis@pravri.uniri.hr

Statut grada Rijeke iz 1530. kao okvir funkcioniranja komunalne zajednice

Ključne riječi: statut, komunalno uređenje, pravna sigurnost, Rijeka, sustav

O gradu Rijeci sve do 14. stoljeća nije bilo značajnijih informacija, a jedino se sigurno znalo da je na mjestu gdje se Rijeka danas nalazi bila naseobina pod nazivom Tarsatica ili Tarsaticum. Nakon slojevitog povijesnog pozicioniranja Rijeke koja se nalazila u raznim upravnim okvirima (od knezova Devinskih, Frankopana, do Mletaka i naposljetku Habsburga pod čijom upravom ostaje preko 200 godina). Nakon stabilizacije donesen je 1530. godine Statut grada Rijeke. Do donošenja statuta došlo je upravo iz razloga što su si Riječani željeli unaprijediti komunalni standard. To s tadašnjeg gledišta znači da se novim statutom nastojalo pismeno urediti sve odnose grada prema novim gospodarima i njihovim predstavnicima u gradskoj upravi kao i precizno definirati povlastice grada, tj. njegovih građana. Današnjim rječnikom statutom se nastojalo postići pravnu sigurnost kao pretpostavku urednog života u gradu. Riječki statut ubraja se među uzorne statute tog vremena kako sadržajno tako i sistemski. Statut je podijeljen u četiri knjige koje sadrže propise o crkvi i crkvenim organima, gradsku općinu i njene organe, sudovanje (odvojeno građansko od parničnog) i propisi koji se ne mogu svrstati u niti jednu kategoriju. Prvi dio rada govori općenito o povijesnim okolnostima donošenja statuta, drugi dio izlaže njegovu strukturu, a treći dio i zaključni dio istražuje doprinos kodificiranog statuta pravnoj sigurnosti na području grada Rijeke u kontekstu vremena. U radu će se primijeniti dogmatska i pravno povijesna metoda istraživanja kako bi se na temelju odredbi statuta i dostupnih povijesnih izvora donijeli zaključci o komunalnom življenju nakon donošenja Statuta.

* „Ovaj je rad napisan i izložen u okviru projekta „Državno-pravne tradicije sjevernog Jadrana kroz europske utjecaje i digitalnu historiografiju“ (uniri-iz-25-212), financiranog od Europske unije – NextGenerationEU kroz Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.–2026., u sklopu Programskog financiranja Sveučilišta u Rijeci, Pravnog fakulteta. Izneseni stavovi i mišljenja isključivo su stavovi autora i ne odražavaju nužno službeni stav Europske unije ili Europske komisije. Europska unija ni Europska komisija ne mogu snositi odgovornost za njih.“

dr. sc. **Dolores Oštrić**

Ministarstvo kulture i medija RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine,

Područni konzervatorski ured Rijeka

Užarska 26

E-adresa: dolores.ostric@gmail.com

Granične utvrde kao čimbenici razvoja ranonovovjekovnog grada: Trsatski i riječki kaštel

Ključne riječi: Kaštel, urbanizam, Rijeka, Trsat

Rad donosi usporednu analizu geneze, graditeljskog razvoja i tipologije srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih kaštela Rijeke i Trsata u razdoblju prije 1527., dok je njihova uloga određena granicom na Rječini između dvaju različitih državnih entiteta, te nakon Cetinskog sabora, otkada naizgled tvore lokalni obrambeni sustav carskih kaštela Habsburgovaca, pri tom zadržavajući stariji kontekst zaleđa, koji ih tipološki uvelike determinira. U kontekstu razvoja vatrenog oružja, turskih inkruzija i mletačkih pomorskih blokada, riječki i trsatski kaštel odabiru različite modele refortifikacije. Budući da utvrde imaju svoju jasno određenu ulogu na području koje brane i nadziru, riječki i trsatski kaštel, isprva granične utvrde, jedan su od ključnih čimbenika u začimanju grada i određivanja njegova perimetra. Utječu na dinamiku urbanističkog razvoja istovremeno se integrirajući u gradsko tkivo kao sjedišta suverena i odvajajući se od naseljenog dijela brisanim prostorom i opkopima. Značenje kaštela za grad vrijedi zaključiti riječima vojnog teoretičara, Francesca di Giorgio Martini - "kao što je glava tijelu, jer tko izgubi glavu, gubi tijelo, tko izgubi utvrdu gubi grad".

Dr. sc. **Tea Perinčić**

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

Trg Riccarda Zanelle 1, Rijeka

E-adresa: tea@ppmhp.hr

Grad Rijeka u 18. stoljeću

Ključne riječi: Rijeka, Habsburgovci, prosvjećeni apsolutizam, gubernij

Habsburški vladari 18. stoljeća mijenjaju sudbinu i izgled grada Rijeke koji tijekom tog stoljeća prerasta svoje srednjovjekovne okvire u fizičkom smislu, kao i u značenju u sklopu gospodarskih politika Monarhije. Na promijene u izgledu i značaju grada utjecalo je nekoliko čimbenika: usmjerenost Habsburgovaca od Karla VI do Josipa II. prema merkantilizmu i shvaćanju važnosti prekomorskih veza. Shodno k tome i ulaganja u pomorstvo, trgovačku mornaricu i luke (Trst i Rijeka) te cestovno povezivanje mora i kopnenih središta. Veliki potres krajem 1750. koji je porušio dobar dio oronulih gradskih zidina u Rijeci utjecao je na odluku da se grad počne planski širiti prema zapadu. Naposljetku, odluka o osnivanju Riječkog gubernija kao odvojenog tijela u sklopu hrvatsko-ugarskog dijela Monarhije pod upravom mađarskog guvernera utjecalo je na gospodarsko jačanje grada. Time je zaokružena pretvorba jedne srednjovjekovne komune u moderni grad.

dr. sc. **Maja Polić**

Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci

Ružičeva 5, Rijeka

E-adresa: maja.polic5@gmail.com

dr. sc. **Željko Bartulović**

Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet

Hahlić 6, Rijeka

E-adresa: zeljko.bartulovic@pravri.uniri.hr

Državnopravni razvoj županija u hrvatskoj povijesti i Riječka županija 1850.-1868.

Ključne riječi: županije, Hrvatska, Riječka županija, teritorijalna uprava, Riječka krpica, srednji vijek, 19.-20. stoljeće

U radu se analizira ustanova županija u državnopravnoj povijesti od bizantskih zapisa u 10. stoljeću, koji obuhvaćaju i riječki prostor, razvoja srednjovjekovnih županija u Hrvatsko-Ugarskom kraljevstvu, novovjekovno doba prosvijećenog apsolutizma u 18. stoljeću i promjene tijekom 19. stoljeća, osobito promjene 1886. i do propasti Austro-Ugarske 1918. Naredbom austrijskog Ministarstva unutarnjih poslova od 12. lipnja 1850. osnovana je nova Riječka županija na području ranije Severinske županije. Novim ustrojem županija ukida se dotadašnja autonomije županija i staleški ustroj s velikim i malim skupštinama. Od 1851. do 1860. županije su posrednici između viših vlasti (Banska vlada, Namjesništvo) i nižih kotareva koje nadgledaju. Skupštine su raspuštene. Obnova županijskog sustava 1861. Naputkom za privremeno uređenje županija (i drugih oblasti) obnavlja samoupravna prava županija. One su podijeljene na okružja (distrikte) i kotareve koje je utvrdila sama županija. Pored upravne, županija je imala i sudbenu nadležnost. Riječka županija je 1850. podijeljena u dva politička kotara, bakarski i delnički. Odlukom Ministarstva unutarnjih poslova iz 1854. podijeljena je na 8 upravnih i sudbenih kotareva: riječki gradski (unutarnji) i vanjski, bakarski gradski (unutarnji) i vanjski, te delnički, vrbovski, čabarski i crikvenički kotar. Riječki i bakarski kotarevi izdvojeni su iz županije 1868. temeljem Ugarsko-hrvatske nagodbe i Riječke krpice. U doba Bachova neoapsolutizma, od 1851. pa sve do 1861., poslove županija vode veliki župan i upravni odbor, a Naputkom 1861. uz velikog župana, djeluju dva podžupana i skupština. U radu se govori o specifičnostima upravne, političke i društvene situacije Riječke županije tijekom hrvatske vlasti 1850.-1868.

* „Ovaj je rad napisan i izložen u okviru projekta „Državno-pravne tradicije sjevernog Jadrana kroz europske utjecaje i digitalnu historiografiju“ (uniri-iz-25-212), financiranog od Europske unije – NextGenerationEU kroz Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.–2026., u sklopu Programskog financiranja Sveučilišta u Rijeci, Pravnog fakulteta. Izneseni stavovi i mišljenja isključivo su stavovi autora i ne odražavaju nužno službeni stav Europske unije ili Europske komisije. Europska unija ni Europska komisija ne mogu snositi odgovornost za njih.“

dr. sc. **Petra Predoević Zadković**

Centar za istraživanje srednjovjekovne baštine Jadrana,

Filozofski fakultet u Rijeci

E-adresa: ppredoevic@uniri.hr

Riječka novovjekovna komuna prema povijesnim tragovima relikvijara

Ključne riječi: Rijeka, 16. stoljeće, relikvijar sv. Ursule

U izlaganju će se predstaviti novi rezultati arhivskih istraživanja koji nadopunjuju i proširuju postojeća saznanja o srebrnoj bisti-relikvijaru svete Ursule. Bista-relikvijar svetice povezana je s riječkom crkvom Uznesenja Blažene Djevice Marije te se ubraja među najstarije i najvrjednije liturgijske predmete grada. Najraniji spomen relikvijara zabilježen je 1457. godine. Početkom 16. stoljeća relikvijar je, kao dio ratnog plijena, odnesen u Veneciju i predan dominikanskoj crkvi i samostanu SS. Giovanni e Paolo, no ubrzo je potom vraćen u Rijeku. Novi uvidi temeljeni na arhivskim dokumentima omogućuju jasnije sagledavanje povijesti relikvijara i njegova kretanja tijekom 16. stoljeća te otvaraju prostor za razumijevanje povijesnih okolnosti koje su oblikovale razvoj novovjekovne Rijeke, osobito u pogledu njezinih odnosa s Venecijom. Njihov se značaj osobito ističe s obzirom na malobrojne rane izvore o prošlosti grada te složenu sudbinu samog relikvijara, koji je tijekom Drugog svjetskog rata premješten u Italiju, gdje se i danas čuva.

dr. sc. **Deborah Rogoznica**

Pokrajinski arhiv Kopar

Trg. J. Kapodistrias 1

E-adresa: deborah.rogoznica@arhiv-koper.si

Statut bratovštine sv. Petra mučenika iz Kopra

Ključne riječi: Bratovštine, bratovštinski statuti, sv. Petar Mučenik, Kopar

Posebnu ulogu u vjerskom i društvenom životu koparske komune imale su laičke bratovštine (*lat. confraternitates, fratiliae itd.*), koje su bile oblikovane prema profesionalnim i pobožnim udruženjima Mletačke Republike (*scholae*) još od kasnog srednjeg vijeka. Bile su to vjerske i društvene zajednice koje su temeljile na međusobnoj pomoći, a njihova ekonomska moć i kulturni utjecaj također su bili važni. Većina koparskih bratovština djelovala je prema vlastitom statutu, nazvanom mariegola (*također madregola i madre regola*).

Koparska bratovština sv. Petara Mučenika imala je svoj oltar u samostanskoj crkvi sv. Dominika u području gradskih vrata Zubenaga. Sačuvana bratovštinska mariegola, koja je pohranjena u općinskoj knjižnici G. Comisso u Trevisu, jedini je poznati dokument koji svjedoči o postojanju i djelovanju bratovštine. Zbog svojih jezičnih i leksikografskih posebnosti te sadržaju, može se usporediti s mariegolom koparske bratovštine sv. Antona opata, a datirana je najvjerojatnije u prvu polovinu 15. stoljeća.

Budislav Vukas, Redoviti profesor u trajnom izboru
Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet
Hahlić 6
E-adresa: budislav.vukas@pravri.uniri.hr

O poimanju i tipologizaciji srednjovjekovne države u znanstvenim razmatranjima Profesora Ivana Beuca

Ključne riječi: Ivan Beuc, Povijest Katedre za povijest hrvatskog prava i države Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu,

Država u srednjem vijeku, Osnovni oblici srednjovjekovne države Među ključnim predstavnicima hrvatske (pravno)povijesne znanosti u drugoj polovici XX. stoljeća nezaobilazno je ime prof. dr. Ivana Beuca (1918. – 1994.). Iako će prof. Beuc svoj akademski vrhunac ostvariti na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, važno je napomenuti kako je u razdoblju od 1951. do 1956. on bio ravnatelj Državnog arhiva u Rijeci. Prema tumačenju prof. Nede Engelsfeld, prof. Beuc je u svom kratkom upravljanju riječkim arhivom postavio temelje moderne arhivske institucije, sistematizirajući golemo arhivsko gradivo nakon promjene državnih granica i stvaranja novog institucionalnog arhivskog sustava u Zapadnoj Hrvatskoj. Pored ovog važnog doprinosa, prof. Beuc je napisao više studija u kojima promišlja i analizira postanak i genezu srednjovjekovne države, te određuje njezinu temeljnu tipologizaciju. Autor će u izlaganju prikazati upravo ovaj segment znanstvenog opusa prof. Beuca. Iako su ideološki imperativi marksističke ideologije bili prisutni u znanstvenom pristupu prof. Beuca, njegova argumentacija je u mnogim segmentima izuzetno važna i prihvatljiva, značajno doprinoseći hrvatskoj (pravno)povijesnoj znanosti svojega vremena, ali i kasnije.

* „Ovaj je rad napisan i izložen u okviru projekta „Državno-pravne tradicije sjevernog Jadrana kroz europske utjecaje i digitalnu historiografiju“ (uniri-iz-25-212), financiranog od Europske unije – NextGenerationEU kroz Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.–2026., u sklopu Programskog financiranja Sveučilišta u Rijeci, Pravnog fakulteta. Izneseni stavovi i mišljenja isključivo su stavovi autora i ne odražavaju nužno službeni stav Europske unije ili Europske komisije. Europska unija ni Europska komisija ne mogu snositi odgovornost za njih.“